

Posudek na bakalářskou práci "Mediální obraz islámského světa v novinách Ruska a Ukrajiny"
studentky Daryny Kalynchiy.

Práce je napsána velmi srozumitelným a kultivovaným jazykem. Její téma pokládám za společensky vysoce relevantní a dobře uchopené. Navíc vstupuje na méně probádané pole proti-islámských předsudků na území bývalého SSSR, což lze vyzdvihnout za další klad práce. Struktura práce je přehledná, jednotlivé kapitoly jsou řazeny logicky, dobře na sebe navazují. Metoda je zvolena vhodně vzhledem k cíli výzkumu. Dále pozitivně hodnotím na poměry bakalářské práce relativně vyšší množství použité literatury, včetně té metodologické, včetně té české i zahraniční provenience. Práci tedy ve svém celku hodnotím za zdařilou. Následující kritické či diskusní body proto slouží jako pokus o konstruktivní zpětnou vazbu, nekladou si za cíl práci jako celek odsoudit.

Obecné poznámky:

Média podle autorky ignorují spoustu pozitivních stránek muslimů/islámu (str. 30). Problém je v tom, že **bývají negativní obecně**. Jejich postoj k české společnosti by mohl být podobně popsán a s oporou v kvantitativní obsahové analýze vykreslen jako „čechofobní“, protože zprávy „z domova“ v novinách i televizi jsou primárně negativní (korupce, politické čachry, konflikty, kriminalita, skandály celebrit). Toto by šlo zřejmě empiricky prokázat, že média ignorují pozitivní jevy v české společnosti, a jsou tedy „čechofobní“, ale takový závěr by byl absurdní. Problém je v tom, že díky každodenní osobní zkušenosti máme korektiv pro mediální obraz Česka a Čechů/Moravanů, zatímco bez osobní zkušenosti s muslimy nemáme korektiv pro mediální obraz islámského světa. Šlo by alternativně vysvětlit **konceptem zpravodajská hodnota**, který říká, že média mají ráda mj. konflikt, svár, negativní zprávy (konflikt, novost, jednoduchost/srozumitelnost, relevance atd.).

Líčení situace muslimů na Ukrajině a v Rusku se mi zdá poněkud **schématické**: dávná historie (Zlatá horda, Tataři, případně expanze již za třetího chalífy), bolševické či pozdně carské „temno“, pozitivní situace dnes (Ukrajina)/nejistota a pokračující nepřátelství ze strany státu (Rusko). Také není pojednána kontinuita a diskontinuita islámu po pádu SSSR (co z dědictví se nenávratně zničilo, co obnovilo, jaké nové formy islámu se etablovaly?). Hodila by se **nejnovější literatura**, konkrétně monografie Egdunas Raciús: Muslims in Eastern Europe (Edinburgh University Press, 2019).

Vlastně by mě v této souvislosti pro kontext analyzovaných dat více než samotná historie muslimské přítomnosti v Rusku a na Ukrajině zajímala **historie a současnost proti-muslimských stereotypů**, postojů. Jaký vliv měla třeba afghánská válka na islamofobii? Poté jaký vliv dvou čečenských válek a terorismu na území Ruské federace s ním souvisejícím? Jaká je přesně rétorika ruské vlády ohledně tzv. globální války proti terorismu po 11. září 2001? Nebo postoje ruských médií a politických elit vůči tzv. Arabskému jaru? Promítají se negativní postoje vůči muslimům i do fotbalové ligy, třeba když hraje klub z Grozného v jiných městech, tak se jeho fanoušci bojí přijít jako jednotlivci. A navíc, jde o islamofobii

nebo spíše o etnickou xenofobii (jak sama autorka píše, obraz Kazachů/migrantů je pozitivní, Uzbeků, Tádžiků negativní)?

Prezentace dat/základních kategorií:

Chápu, že se jedná o kvantitativní analýzu. Nicméně bych uvítal, pokud by bylo u každé kategorie (otevřené/uzavřené pohledy, pozitivní/negativní pohled) uvedena **krátká a dobře vybraná ilustrativní pasáž** z některých z novin, aby bylo možné udělat si lepší představu o tom, jaká jsou ta primární data a především o tom, jak jsou kódována.

V souvislosti s tím by mě také zajímalo, zda se **ve všech článcích podařilo identifikovat všechny dimenze islamofobie** podle Runnymede Trust? Měl bych představu, že ne u všech článků půjde všechny sledované kategorie odhalit, že každá výzkumná jednotka nebude tak komplexní a mnohvrstevnatá (aby kromě islámu jako hrozby bylo zároveň sugerováno, že je díky tomu ospravedlnitelná diskriminace muslimů nebo kritika ze strany muslimů není díky tomu pokládána za oprávněnou).

Výběr vzorku:

1. Způsob výběru vzorku článků s pomocí klíčových slov: prý vybrány ty, které zmiňují **země** Blízkého a Středního východu a také jižní Asie. Ale co střední Asie, jihovýchodní Asie, co Albánie a Bosna? Pokud výzkum aspiruje na zmapování obrazu islámského světa, některé jeho regiony zřejmě chybí.
2. „Jako klíčová slova byly zvoleny (...) a slova: islám, muslim, přistěhovalec, Korán, terorismus, Mohamed, šaría, Sunna, džihád, hidžáb v ruštině a ukrajinštině.“ (str. 35). Zde jsem na pochybách, zda **způsob výběru klíčových slov, jež jsou sama o sobě zabarvena spíše negativně (terorismus, šaría, džihád), nevedou poté automaticky k tomu, že na jejich základě dojde k výběru negativních článků o islámském světě.** Tady si myslím mohlo dojít k určitému **zkreslení**. Klíčová slova týkající se islámské kultury a víry („ramadán, hadž“), heterodoxních verzí víry („súfismus“) nebo orientální kuchyně („falafel“) by možná přinesla jinou sadu článků, vůči islámskému světu více pozitivních. Totéž co se týká výběru zemí (viz výše): měl bych hypotézu, že z Malajsie či Indonésie nepochází tolik negativních zpráv jako z Iráku či Afghánistánu.

Komparace:

Základní problém, který mám, že obecný výsledek o negativním pokrývání islámského světa je jakoby **očekávatelný**. Ne nutně z titulu existující islamofobie, ale z toho důvodu, že zpravodajská **média mají tendenci informovat o problémech, konfliktech, rozporech** (viz teorie zpravodajské hodnoty). Existuje ve zpravodajských médiích vůbec nějaký tematický okruh, který je pokrýván převážně pozitivně? Nebo jinak: Jak by dopadl obraz Afriky v těch samých novinách? Nebo možná obraz Spojených států/Západu nebo třeba Číny v těch ruských? Nebyl by ještě více negativní? Obecněji by bylo dobré zasadit do kontextu způsobu mediálního zobrazování dalších světových regionů, nejlépe s pomocí komparace. Abychom

měli kontext pro to zobrazování islámu, aby bylo možné se k něčemu vztáhnout. Takto podle mě neumíme říci, zda je té negativity ve směru muslimů/islámu v médiích „hodně“, nebo „málo“.

Dále se mi z grafické prezentace dat dost často zdá, že **rozdíly mezi srovnávanými zeměmi (Rusko a Ukrajina) jsou menší než rozdíly mezi samotnými periodiky** i v rámci dané země (nápadně negativní obraz islámu v deníku Moskevskij Komsomolc a naopak výrazně pozitivnější v týdeníku Argumenty i fakta). Cílová skupina čtenářů (segment populace daného státu), role majitele daného média nebo složení redakce (včetně procesu tzv. gatekeepingu) tedy patrně hraje větší roli než celkový národní kontext. Tedy jinými slovy: pouze s odkazy na národní kontext (a třeba celkovou míru islamofobie) je jen velmi obtížné interpretovat zjištěné výsledky.

Co se týče **interpretace**, dílem za negativní obraz islámského světa můžeme pokládat islamofobii (nebo morální paniku), dílem si myslím, že to lze vysvětlovat právě konceptem zpravodajské hodnoty nebo konceptem nastolování agendy (populističtí či vládní politici a intelektuálové, třeba i proto, aby se nehovořilo o jiných tématech). Přičemž zvolená metoda obsahové analýzy nedovoluje měřit míru těch různých vlivů, ale asi by mělo být alespoň nějak diskutováno, že postulovat přímý kauzální vztah mezi islamofobií (Novinářů? Publika? Majitelů médií?) a mediálními obsahy není to jediné možné vysvětlení. V této věci bych se přimlouval za větší diskusi zjištěných výsledků v **závěrečné kapitole**. Zde jsou výsledky dobře shrnuty, ale větší prostor by si zasloužila jejich interpretace (jakkoliv jdoucí „za data“, tedy v tom smyslu, co všechno za těmi výsledky může být).

Drobnosti týkající se vesměs formulací:

- „S příchodem sovětské vlasti“, asi myšleno „moci“ (str. 16)
- „národní rodina“ (str. 65), asi myšleno „vlast“, „domovina“
- Deportace Kalmyků za 2. světové války – ve výčtu etnických skupin nejsou Kalmyci muslimové, jak je uvedeno v textu, ale pokud vím převážně buddhisté (str. 20)
- Postoje k islámu se na Ukrajině a v Rusku příliš neliší (viz tabulky str. 18 a 22)
- „Jako metodu jsme pro náš výzkum zvolili kvantitativní obsahovou analýzu, která nám umožní prozkoumat velký počet článků, **manipulovat s daty** a následně porovnat jednotlivé proměnné.“ (str. 36). Asi lepší formulace: pracovat s daty, organizovat data?

Vzhledem k výše řečenému pokládám práci za kvalitní a nadprůměrnou. Kritické výtky jsou spíše dílčího rázu, především pak ale diskusního rázu. **Navrhuji tedy známku 1.**

Na Mělníce, 28. května, 2020

Karel Černý, Ph.D.